

KÖNYVEK

A könyvkiadás azok közé a művelődésügyi — és sok tekintetben gazdasági — tevékenységek közé tartozik, amelyek szinte napról napra kirakatba teszik önmagukat; eredményeik mindenki által számbavehető, mulasztásaik ellenőrizhetőek.

Az olvasók többsége, természetesen, nem művelődéspolitikai „mérlegkészítés” szándékával sétál a kirakatok és a könyvesboltok dús polcai előtt, hanem vásárolni akar. Mostanában azonban olykor azt tapasztalhatjuk: szegényesebb a választék, kevesebb a szó nemes értelmében vett izgalom. Ne szaporítsuk a szót: nincs annyi jó könyv a megrakott polcokon, mint amennyi kellene.

Nemcsak az olvasónak tűnt ez fel. Feltűnt a könyvkiadás felelős irányítóinak is — korábban, semhogy az olvasó tapasztalhatta volna a mostani, feltehetőleg átmeneti és mindenképpen csak viszonylagos lemaradást már a tervezés szakaszában — vizsgálat tárgyává tették és folyamatban vannak azok az intézkedések, amelyekről joggal várjuk a magyar könyvkiadás újbóli felemelkedését.

Szó nincs arról, hogy vészharangot szándékoznánk kongatni. Témánk komolysága kötelez arra, hogy ne az eredmények — megengedjük, sőt bizonyíthatjuk is: látványos és imponáló eredmények — felsorolásával kezdjük mondanivalónkat, hanem egy alapjában nem rosszul működő kulturális tevékenységterület nem egészen helyénvaló jelenségeinek megemlékezésével. Nevezetesen a felhígulás tüneteivel.

Egyes kiadók engedtek a pillanatnyi haszon csábításának-kísértésének, és jelentéktelen — olykor kimondottan haszontalan, az esetek kisebb részében káros — könyveket jelentettek meg. Két, a közelmúltban megjelent felelős megnyilatkozás is szólt erről a kedvezőtlen jelenségről. A Népszabadság egyik legutóbbi számában dr. Marczali László, a Kiadói Főigazgatóság vezetője utalt arra, hogy a csekély értékű bestsellerek áradata aggodalomra ad okot. Elmondotta, hogy a krimik (amelyeknek túlnyomó többsége politikailag, eszméileg egyébként értelmetlen) eltűzött példányszámai valóságosan elfedték a könyvpiacot. A gyakran több százezer példányszámot eltakarták az igazi értékeket, s ezért — mondotta — szükséges a krimik és bestsellerek számának és példányszámának további korlátozása.

Nem adminisztratív intézkedésről van szó. Bizonyos telítettségről, amelynek észrevétele már régen feladata lett volna a kiadóknak, hiszen előállt az a helyzet, hogy e gyorsan piacra dobott művek nem csekély része a nyakukon maradt. Azt hitték, könyvnyű és gyors siker lesz, kiadták 180 ezer példányban — és ma tizezzével hevernek a raktárakban.

E kedvezőtlen tünetek mellett, azokkal egyidőben, igen nagy eredményekkel és vívmányokkal dicsekedhet a szocialista magyar könyvkiadás. Idézzünk talán néhány adatot e megállapítás alátámasztására. Vegyük példaként a Szépirodalmi Könyvkiadót, az egyik legnagyobb magyar könyvkiadó vállalatot, s annak is azokat a könyveit, amelyeket az 1971-es évben 20 ezernél magasabb példányszámban jelentetett meg. A lista a következőkből áll: Petőfi Sándor, József Attila, Tóth Árpád, Szabó Lőrinc, Váci Mihály és Francois Villon versei; a Szép versek és a Fiatal költők című antológia. Tegyük mindehhez hozzá — most már más kiadók tevékenységét is tekintetbe véve —, hogy könyvkiadásunknak lényegében sikerült megvalósítania az egyik nagyon fontos célkitűzését: hogy a magyar és a külföldi klasszikusok művei állandóan kaphatók legyenek. Enélkül ép és egészséges könyvkiadás, könyvkereskedelem nem is képzelhető el.

A magyar könyvkiadásnak, leginkább csak a szakértők körében emlegetett és méltányolt nagy vívmánya a tudományos művek gyors, gondos megjelentetése. Ezekre joggal lehetünk büszkéek. A világ-könyvvásárok (legutóbb Varsó, Frankfurt, Jeruzsálem) egyik leginkább keresett cikke a magyar tudományos könyv, idegen nyelveken, elsősorban, s ez a kiadóknak tekintélyt, rangot, s nem csekély anyagi hasznot hoz. Ezt csak a teljesség kedvéért említettük meg, mint a legjobb eredmények egyikét. Ugyanilyen joggal beszélhetnénk részletesebben a felszabadulás óta kiadott népszerű tudományos-ismeretterjesztő munkák ezreiről is; ezek kiadásában ugyancsak a világszék között van a helyünk. Itt a könnyen kezelhető tömegkiadványokat hiányoljuk, afféle nagy hatású ismeretterjesztő — s nem utolsósorban: olcsó! — tömegsorozatokat, mint az Olcsó Könyvtár, az Európa Zsebkönyvek.

A kiadóvállalatoknak — ez a legutóbbi felmérésekből, vizsgálatokból egyaránt kitűnik — összehangoltabb tevékenységet kell folytatniuk. Ne a haszonszerzésben és a jelenleg itt-ott fellelhető elvi engedelményekben — amelyeknek kétes értékű „eredménye” a nivótlan könyvek sokasága — legyen összhang, hanem az olvasók céltudatos nevelésében-művelésében. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy az anyagi hasznot hozó szórakoztató irodalmat kampányszerűen „embargó” alá vegyék; ilyesmit senki sem követelhet — nem is követel — tőlük. Azt inkább, hogy a klasszikus és a kortársi alkotások, igazi értékek közreadásával segítsék a kulturális forradalmat.

TAMÁS ISTVÁN

A temetést délután kettőre tűzték ki. Tíz órakor átjött Vilmos, Tamás barátja, aztán nemsokára Ákos is becsengetett. Szanaszét, leültünk a szobában egymástól távol és hallgattunk. Én a fotelben gubbasztottam, magam alá húztam a lábamat és egy festményt bámultam a falon. Azon csodálkoztam, hogy már több éve ott függ, de még sose néztem meg igazán...

A képen cirkuszos kocsi állt. Rá volt írva, hogy Czúja. Előtte két fürdőruhás nő napozott a nyugágyban, egyikük ölében majom játszadozott, babával. Távollab pityókás bohóc hevert és kedvtelve nézegette őket.

Arra gondoltam, hogy le kellene vetnem a rózsaszín kardigánomat. Rá akartam nézni Ákosra, hogy tényleg le kell-e vetnem. De Ákos úgy helyezkedett el a sarokban, hogy az álló lámpa burájára teljesen eltakarta. Csak a keze látszott. Mozdulatlan cigarettájáról akkor hullt le a hamu.

Az ablakon túl látszott a szemközti szürke ház, esett a hó és a szürkeség még fehérebbé tette a hópolyheket.

Megcsült a rekamié, Vilmos fel a sötétségből, nagy léptekkel az ablakhoz ment és arcát odanyomta az üveghez. Olyan érdeklődéssel nézte a hóesést, mintha a világon az volna a legfontosabb.

— Mikor jönnek a rokonok? — kérdezte Ákos. Már nem égett a cigarettája. Ledobta a padlóra. Lábával kitapogatta a csikket és rátaposott.

Vilmos megfordult és visszaült a félhomályba. Ismét nyikorgott a heverő. Nagysokára szólalt meg: — Talán már be is jött a vonat. Bár lehet, hogy késik...

Ezt nekem kellett volna válaszolnom, de megint az járt az eszemben, hogy le kellene vetnem a kardigánt, és felöltözni a Mártától kölcsönvett fekete ruhába és kávét is kellene főznie... és fel kellene állni.

Kibontottam, szorosabbra kötöttem ruhám övét, néztem a kezemet, ahogyan évt csinálja, aztán kimentem a konyhába.

Hideg volt. Meggyújtottam a gázt, kávét tettem a darálóba, a szekrényből kikészítettem a csészéket.

Az egyik kistányéron egy megrágot fél alma hevert. A fogak helye már megbarnult. Leültem az asztalhoz és néztem az almadarabot. „Hátha nem is mi laktunk itt.”

Kinyitottam a bejárati ajtót. Hátha nincs odairva a névtáblára, hogy „Berkes Tamás”...

„Mindjárt hazajön a munkából. Mindig hallom a lépéseit, ahogy átjön az udvaron. Most is hármat fog majd csengetni, ahogy szokta. És nem halt meg... Mert akkor minék harapott az almába?”

Megdaráljam a kávét?

Ákos állt a küszöbön. Gyorsan kezembe vettem az almadarabot.

— Mi van magával? — kérdezte riadtan Ákos. — Mutassa csak! Hirtelen ott termett az asztal-

ALMA

nál, megfogta a kezem és erőszakkal szétfeszítette.

Amikor az alma a földre gurult, értetlenül nézte. Kicsit belelergött, hogy tényleg alma-e, lehajolt és a szemétkosárba dobta.

Ahogy az alma eltűnt a sok piszok között, elhittem, hogy Tamás meghalt. Odamentem Ákoshoz és ütöttem, ahogy csak tudtam. Alig mozdult. A falon egy korabeli plakát lógott. Azt nézte mozdulatlan, megfagyott mosolyal.

Ekkor világosabb lett. Mintha odakint szétszaladtak volna a szürke felhők. Valaki függőnyt eresztett Ákos arca elé. A függőny libgett. Ákos Tamáshoz kezdett hasonlítani.

Nagyon féltém, de átötlettem a nyakát és gyorsan minden jó lett. Csókolgattam a kezét és azt mondtam: „Szeressen egy kicsit. Csak egy nagyon kicsit...” Lépek jöttek keresztül az udvaron. A hangzavarom át meghalottam anyósom zokogását:

„Hol a fiam? Jaj, hol a fiam?”

Nem gyújtották fel a villanyt. A homályos arcok egymásra meredtek az előszobában.

Két nagynéni is jött, és Tamás fia. „Mi történt?” — kérdezte Tánti. — „Hát mi történt itt?”

Arra gondoltam, azt kellene válaszolni, hogy meghalt. De hiszen ezt tudják. Akkor pedig nem kell szólni semmit. Sírni se lehet, beszélni se.

— Feküdjön le mama — mondták anyósomnak a szobában. Párnát tettek a feje alá: — Vegye be ezt a szeduxent!

— Hogy még sírni se tudjak? — kérdezte felháborodva.

Odültem mellé a díványra. Jó lett volna tudni, hogy én miért nem sírok. Hisz még a filmekben meg a könyvekben is tudok. Mama elcsendesedett. A mennyezet gipszrózsáit bámulta. A pléd alatt kicsi, szánalmas volt a teste.

„Meg kellene simogatni az arcát” — gondoltam, de nem mertem, olyan csend volt a szobában.

Egyszer csak Márta állt mellett. Nyújtotta felém a fekete ruháját, hogy vegyem fel.

Az jutott eszembe, hogy Márta velünk szilveszterezett. A szilveszter tiszteletére vette a ruhát.

— Azt a pénzt én kölcsönadtam — szólalt meg ekkor a mama. Fakó, szintelen volt a hangja. Szeme se rebent, csak tovább nézte a mennyezetet.

— Milyen pénzt? — kérdezte Ákos.

Az egyik nagynéni válaszolt: — Hát a temetésre. Négyezret küldött...

— A barátai nem találták meg itthon a félretett pénzt — mondtam neki. — Én kórházban voltam, és nem tudtam előadni... Ezért írtak, hogy küldjön.

— Minek butaságot csinálni? — kérdezte valaki.

Szerette volna megmondani, hogy nem akartam öngyilkos lenni, csak elaludni. De nem szóltam semmit.

— Jaj istenem — mondta ismét a mama. — Mi lesz ezzel a nagy lakással? A gyerekek is jár valami.

— Mama, majd a temetés után. Ezt a fiú mondta. Úgy visszhangzott a szava, mintha üres templomban lenne.

„Ugyan, mi közöm egy idegen asszony gyerekéhez...”

Tudtam, ha most megszólalok, sírni fogok.

Amíg a Farkasrétre értünk a busszal, és kinéztem az ablakon és láttam a havas tájat, úgy éreztem, hogy ez már egy másik világ. Ezt talán látják a halottak is.

A koporsó körül lobogtak a gyertyák. Fagyott virágok illata terjengett.

Eppen Ákos beszélt valamit. Láttam, hogy mozog a szája. Uttem a padon. Márta állt a hátam mögött és a vállamon tartotta a kezét. Gondolkozni akartam, hogy mit mondott Tamás utójára. Mi volt az utolsó mondata. De csak régi szavak suttogtak körülöttem: „De finom volt ez a paprikáskrumpli... Tettél bele ugye, cseresznyepaprikát...”

Ákos abbagygya a beszédet. Már énekeltek. Ahogy néztem a szomorú, szipogó arcokat, imádkozni kezdtem, hogy kibírjam nevetés nélkül. Szomorú dolgokra gondoltam. Arra, amikor gyermekkoromban magától megdőgölt a kiskutyám. Vagy amikor az ajándékba kapott madárnak, hogy meg ne szökjön, gonoszul összekötöttem a lábát...

„Csak ne nevessek, hisz senki sincs a koporsóban.”

Másnap, amikor kimentem a temetőbe, a drótkerítésen át már messziről megláttam a sírt. A koszorúkat, virágokat teljesen beleperte a hó. Csak a színes szalagok maradtak szabadon. Lobogtatta őket a szél. Mintha sok-sok győzelmi zászló lenne leszűrve egy dombra.

Bementem a kapun. A ravatalozó nyitva volt. Leültem az üres padra, az üres ravatal felé. Csend volt és békesség. Csak később hallottam meg a villamosokat. Olyan volt, mintha nem is a falon túl, hanem a fejem felett csilingelnének.

MÁRTON KLÁRA

